

- ⁴ Nacrt Pravilnika Ratnog muzeja izradio je dr. Ćiro Truhelka.
- ⁵ Prema članu 6. Pravilnika Ratnog muzeja.
- ⁶ Milan pl. Praunspberger potječe iz stare plemićke samoborske obitelji i bio je poznati stručnjak za vojnu povijest.
- ⁷ U Muzeju su radili: Ivan Grospić, nadstojnik odsjeka za ratnu povijest, Josip Uhlík, nadstojnik slikarskog odsjeka, Ljudevit Hanaman, nadstojnik ratnog arhiva, Karlo Ribar, nadstojnik ratnog muzeja i zamjenik upravitelja, dr. Franjo Buntak, kustos, Stjepan Matasić, slikar, Zoran Didek, slikar, Mladen Veža, slikar, Stjepan Hosu, lektor, Josip Vadlja, crtač, Milan Devčić, pisar, Stjepan Miholić, preparator, Stjepan Krznarić, fotograf, Josip Donegani, fotograf, Antun Šojat, Mažuranić, Stranić.
- ⁸ Dr. Ćiro Truhelka, umirovljeni upravitelj bosanskih muzeja u Sarajevu, umro je 18. 09. 1942.
- ⁹ O tome piše u članku »Ratni muzej i pismohrana prikazuju nam slavnu ratničku prošlost hrvatskog naroda«, Nova Hrvatska, br. 288., Zagreb, 8. 12. 1942., na strani 7.: »Ovih dana posjetili smo Ministarstvo domobranstva, gdje je u velikoj dvorani na prvom katu privremeno smješten Ratni muzej i arhiv.«
- ¹⁰ Deutsche Zeitung in Kroatien, 5, br. 10., Zagreb, 14. 01. 1945., str. 3.
- ¹¹ Neue Zeit, 4 Jahrgang (1943.), br. 24., Erseg, 16. 06. 1943., str. 5.
- ¹² Pronađen je Zapisnik o primopredaji zbirke starohrvatskog oružja gosp. Milana Praunspbergera, vojnosudskog kapetana u miru u Zagrebu, koju je banska vlast Banovine Hrvatske kupila za Hrvatski narodni Historički muzej u Zagrebu kupoprodajnim ugovorom od 1. rujna 1940. Odlukom banske vlasti Banovine Hrvatske, Odjel za prosvjetu broj 90723-II-1940 od 18. listopada 1940., postavljeno je povjerenstvo u koje su ušli u ime kupca i preuzimača dr. Viktor Hoffiller, Vladimir Tkalčić i dr. Božidar Murgić, a u ime prodavača Milan Praunspberger. Praunspberger je predao ostalim članovima povjerenstva, po inventuru priloženom kupoprodajnom ugovoru, 492 primjerka oružja. Cijena otkupa je iznosila 1,200.000 dinara.
- ¹³ Naša domovina, knj. I, sv. 2., Zagreb, 1943., str. 1019.
- ¹⁴ Prema sjećanju akad. slikara Mladena Veže, knjiga je trebala poslužiti za upoznavanje sudionika mirovne konferencije nakon rata, o nacionalnoj državno-pravnoj i vojnoj prošlosti Hrvata, kada se bude odlučivalo o sudbini Hrvatske.
- ¹⁵ U Muzeju revolucije naroda Hrvatske sačuvana su dva primjerka i jedan u Nacionalnoj i sveučilišnoj biblioteci, a ostala dva primjerka nisu pronađena.
- ¹⁶ »Ratni muzej i pismohrana«, isto.
- ¹⁷ U reviji Alles für Kroatien, Militarische Illustrierte des Kroat, Wehrmacht ministerium (bez godine i broja), tisak: Kroatische Staatsdruckerei in Zagreb, na stranici 7. je objavljen članak: »Die Waffen der alte Kroatien«, uz ilustracije i fotografije povijesti osnivanja Ratnog muzeja i arhiva i velike zasluge generala Praunspbergera za Muzej, a spominje se i njegova knjiga u izdanju Matice hrvatske »Oružje starih Hrvata«.
- ¹⁸ »Zaključci saveznog savjetovanja o problematici muzeja NOB i zaštiti historijskih spomenika na terenu«, Vijesti društva muzejsko-konzervatorskih radnika NR Hrvatske, III, br. 1., Zagreb, 1954.
- ¹⁹ U jednom popisu o predaji materijala iz Ratnog muzeja i arhiva NDH Muzeju narodnog oslobođenja, spominje se pod brojem 45. izložba »Hrvati kao vojnici«. Nije poznato da li je to bila izložba Ratnog muzeja i gdje je bila postavljena.

Primljeno: 20. 11. 1990.

SUMMARY

The War Museum and the Archives of the Independent State Croatia (NDH)

By Rbea Ivanuš and Andro Purtić

The War Museum was founded in Zagreb in 1941, and opened to the public in 1943, in the building at the Jezuitski trg 4. The basic concept of the museum was to present the development of armies from the first hisar host of Mathias Corvin formed in 1445, to the beginning of the Second World War. The nucleus of the museum was the collection of arms, belonging to Milan Praunspberger. There were also the collections of flags, medals, insignia and posters, war albums and photographs. Artists created illustrations, portraits and busts of eminent military and political persons. The Museum possessed a library and supported publishing. The Museum was closed in the second half of 1945. The most valuable part of its holdings, the collection of arms, came in possession of the Croatian Historical Museum, the archives passed over to the Croatian Archives, and the rest to newly founded Museum of National Liberation (the Museum of the Revolution of Croatian People). The Museum went for a long time unmentioned for ideological reasons.

TRANSFORMACIJA MUZEJA REVOLUCIJE NARODA HRVATSKE NA NAČELIMA SOCIJALNE HISTORIJE

Dubravka Peić
Hrvatski povijesni muzej
Zagreb

Revalorizacija koncepcije MRNH

vaj prijedlog transformacije Muzeja revolucije naroda Hrvatske osniva se na očuvanju integriteta fundusa sadašnjeg MRNH i na potrebi njegove revalorizacije. On, također, uvažava dosadašnju koncepciju MRNH kao relevantnu za procjenu karaktera fundusa kojim

raspolaže.

Došli smo do ideje njegova proširenja povijesnim činjenicama koje su nedostajale: pokretima građansko-liberalne orijentacije i vjerskog svjetonazora, građanskom ratu 1941.-45., Nezavisnoj državi Hrvatskoj, procesima poslijeratne etatizacije i birokratizacije društva...

Reinterpretacija fundusa MRNH

Potrebu transformacije MRNH potvrđuju i sljedeće činjenice: velik dio građe iz svih zbirki MRNH odnosi se na teme civilnog tipa (kulturu, pravo, prosvjetu, ekonomiju, znanost i tehniku, zdravstvo, zbjegove, iseljenike, istaknute ličnosti, obljetnice, masoneriju, političke stranke), i to primjerice, u Zbirci suvremenosti čak sa 92 posto od ukupnog broja predmeta, u Likovnoj zbirci također sa 92 posto, u Zbirci dokumenata i pečata sa 80 posto, u Zbirci trodimenzionalnih predmeta sa 60 posto, u fototeci sa 17 posto, dok Zbirka tiskane građe nije podložna kvantitativnoj usporedbi svojih podtema zbog nejasnoća i matematičkih pogrešaka u izvoru podataka o fundusu MRNH.¹ Budući da je dosad ukupni fond MRNH analiziran jedino prema kronološkom, a ne i tematskom kriteriju, iz te analize građe doznajemo da njenih 93 posto iz 5 nabrojanih zbirki datira iz vremena od 6. travnja 1941. do 15. svibnja 1945. godine,² ali koliko je od toga vojnog, odnosno civilnoga karaktera, nemoguće je zaključiti bez kvantitativne razrade i ostalih muzealnih osobina fundusa.

Osnovni princip reinterpretacije postojećeg fundusa MRNH, pretpostavlja, dakle, uvođenje i ostalih aspekata identifikacije muzejskog predmeta: provenijenciju (koja osim vremena, uključuje »proizvođača«, način i mjesto nastanka), različite sadržajne aspekte (koji podrazumijevaju višeznačnost muzejskog predmeta), izvedene i posredne interpretativne potencijale (koji proizlaze iz kombinacija i zbroja različitih značenja predmeta) itd.³

Znanstvene pretpostavke koncepta novog Muzeja

Budući da je do sada izrađena analiza fundusa MRNH koja ne uzima u obzir muzejski predmet kao višeznačan, raznovrsan, kompleksan i dinamičan civilizacijski fenomen, to je i teza o nespornom »ratnom« tipu građe Muzeja rezultat površnog pristupa muzealijama, a u krajnjem smislu jednostranog pristupa historijskim i društvenim činjenicama.⁴ Zbog toga se usudujem tvrditi da je fundus sadašnjeg MRNH po svojim

kvalitativnim obilježjima u ovom času jednako tako pogodan za konceptualizaciju radničkog pokreta, kao i drugoga svjetskog rata u Hrvatskoj, ili socijalističke revolucije, ili pak, novije povijesti u Hrvatskoj – kao predmeta svoga interesa. Ovaj prijedlog transformacije MRNH zasniva se na činjenici da je muzejski predmet kao cjelina, a ne jedna ili nekoliko proizvoljno odabranih njegovih poruka, osnova i polazište svake djelatnosti i određenja muzeja. Po svojoj suštini, muzejski je predmet raznovrstan, višeznačan, dinamičan i kompleksan, tako da se ne može, bez bitnih falsificiranja društvene i historijske stvarnosti, svesti na puku ilustraciju jednog jedinoga životnog segmenta. Zbog toga je i prilikom obrade muzejskih predmeta, posebice na interpretativnoj razini, potrebno napustiti metodološke i vrijednosne kriterije događajne povijesti (precizno nizanje pojedinačnih neponovljivih fakata unutar točno utvrđenih kronoloških i sadržajno jednoznačnih granica), u korist metoda **socijalne historije**, koja se osniva na praćenju interakcija različitih društvenih entiteta, dugotrajnijih društvenih pojava i procesa, i tumačenju pojedinačnog u širem, obuhvatnijem kontekstu.⁵ S obzirom na već spomenuto kronološko određenje dosadašnjeg koncepta MRNH i na karakter njegova fundusa – u slučaju transformacije MRNH na načelima socijalne historije – to bi konkretno značilo muzealnu obradu sljedećih tema novije hrvatske prošlosti:

1. Nacionalno-integracijski procesi na području Hrvatske, od prijelaza stoljeća do danas, u različitim svojim fazama, kao osnova specifičnih kulturnih, gospodarskih, političkih pojava tijekom čitavog 20. stoljeća;
2. Osobine pojedinih društvenih zajednica i grupa na području Hrvatske, s obzirom na regionalnu, nacionalnu, spolnu, dobnu... pripadnost, i dinamika njihovih međusobnih odnosa;
3. Socijalni potresi i promjene na tlu Hrvatske tijekom 20. st. (1. i 2. svjetski rat, vojni udari, socijalistička revolucija, ekonomske i političke krize, demonstracije, štrajkovi, mitinzi);
4. Marginalne društvene grupe i pokreti u Hrvatskoj tijekom 20. stoljeća (feministički, ekološki, pojedini kulturni i umjetnički pokreti...);
5. Osobine socijalne i kulturne interakcije pojedinih društvenih grupa s područja Hrvatske, s ostalim evropskim kulturama;
6. Život pojedinaca u određenim društvenim zajednicama i uloga istaknutih pojedinaca u hrvatskoj povijesti 20. st.;
7. Migracije na tlu Hrvatske tijekom 20. st. (ekonomske migracije između dva rata i u SFRJ, kolonizacijski val nakon 1945., političke emigracije i sl.);
8. Vjerske zajednice i grupe na području Hrvatske: kršćanske, židovska, muslimanska...⁶

Na taj se način koncepcija novog muzeja upotpunjuje *socijalno-historijskim* činjenicama. Njihov relativno duži kontinuitet ukazuje na potrebu ujednačene i kontinuirane muzealne obrade razdoblja čitavog 20. stoljeća. Osim toga, fond od 125.000 muzejskih predmeta, koliko ih sada ima MRNH, a što je gotovo dvostruko više od fonda Povijesnog muzeja Hrvatske, i svojom je kvantitetom primjereniji ideji kompleksnog muzeja.

Program prikupljanja nove građe

Potrebno je izvršiti reinterpretaciju postojeće građe MRNH, ali i definirati novi Program prikupljanja. Program sakupljanja dobit će veću širinu i fleksibilnost nego u dosadašnjem MRNH, ili u Hrvatskom ratnom muzeju. On, međutim, mora precizno definirati selektivne kriterije prikupljanja:

- masovnost upotrebe (primjene, izrade itd.) predmeta u određenom vremenu, globalnoj ili lokalnoj zajednici, specifičnoj društvenoj grupi;
 - marginalnost primjene predmeta, njegova netipičnost za određeno vrijeme, zajednicu ili grupu, i značajnost u smislu ilustracije marginalnih društvenih vrijednosti (koje će možda u budućnosti postati dominantne);
 - dokumentarnost, u smislu sadržavanja što većeg broja (različitih) informacija, značenja, poruka o vremenu, bez obzira na to o kojoj se vrsti predmeta radi;
 - ilustrativnost, u smislu reprezentacije određene pojave, događaja ili osobe, značajne za konkretnu društvenu zajednicu, grupu ili za određenu globalnu temu definiranu sa stajališta socijalne historije;
 - estetske kvalitete predmeta materijalne ili duhovne kulture, itd...
- Program prikupljanja nove građe treba sadržavati i precizan pregled mogućih izvora prikupljanja, s područja Zagreba i čitave Republike. Osim pojedinaca direktno uključenih u značajna historijska zbivanja i njihovih eventualnih potomaka, na popis potencijalnih izvora naročito je potrebno uključiti društvene zajednice, grupe i udruženja, njihove tipične, ali i istaknute predstavnike, te ostale institucije globalnog društva koje pružaju informacije o svakodnevnom životu svojih članova.

Struktura Muzeja

S obzirom na postojeću organizaciju zbirki MRNH i sankcionirane Upute o osnovama za vođenje dokumentacije o predmetima muzejske građe, najjednostavniji a ujedno i najkvalitetniji način strukturiranja novog Muzeja sastojao bi se u dosljednom poštivanju podjele fundusa prema *vrsti* muzejskih predmeta na:

1. Trodimenzionalne predmete – odnosno na zbirku oruđa i opreme, zbirku oružja, zbirku spremnica, zbirku namještaja, zbirku odjeće i obuće, medalja...;
2. Umjetničke i dekorativne predmete – ili zbirku grafika, slikarsku zbirku, zbirku plakata, zbirku skulptura, zbirku umjetničkih fotografija...;
3. Dokumente – klasificirane u zbirci nekonvencionalnih dokumenata, zbirci konvencionalnih dokumenata, zbirci fotografija i zbirci stampata...;
4. te Biblioteku Muzeja – koja bi omogućila znanstvenu, ali i memoarsku obradu relevantnih tema od interesa za Muzej, i sadržavala muzeološku literaturu i periodiku, također i strane provenijencije.

Dalja bi se podjela osnovnih grupa muzejskih predmeta provela u skladu s točkom 16. »Uputa o osnovama za vođenje muzejske dokumentacije...«, te postojećim prijedlogom klasifikacijskog sistema izrađenog u Muzejskom dokumentacionom centru⁸, koji je usklađen s programom informatizacije muzeja u Hrvatskoj. Eventualno dalje povezivanje pojedinih muzejskih predmeta prema ostalim elementima njihove identifikacije odvija se automatski samim upisom svih nabrojanih informacija o predmetu u računalu, uz pomoć programskog paketa MODES. Kronološka dimenzija predmeta, ili grupe predmeta, time bi izgubila značaj kriterija za njihovo izdvajanje u posebne zbirke. Umjesto toga, unutar zbirki primarno strukturiranih s obzirom na vrstu muzealija, mogla bi postojati tematsko-kronološka specijalizacija kustosa za određena istraživačka područja.⁹

Organizacija i program rada

Budući da bi Muzej, u slučaju prihvaćanja ovakvog programa transformacije, poslovao u neuobičajenim uvjetima još otežanim i činjenicom da se mora iseliti iz prostorija koje trenutačno koristi za svoj rad – tijekom ove godine njegove bi aktivnosti trebale biti usmjerene na stvaranje uvjeta za što skorije obavljanje cjelokupne redovne djelatnosti. Zbog toga smatramo primarnim rješavanje sljedećih bitnih pitanja:

1. Pronalaženje novog poslovnog prostora i stručna analiza potencijalnih objekata na području grada koji bi bili povoljni za potrebe Muzeja, izrada planova njegove adaptacije, izvođenje adaptacijskih radova, pravno rješavanje posjedovnih odnosa...;
 2. Izrada prijedloga i rješavanje statusa Memorijalnih muzeja MRNH u Lukovdolu (rodna kuća Ivana Gorana Kovačića s biografsko-etnografskom izložbom), Končarovu kraju (kuća i imanje obitelji Rade Končara, s adekvatnom biografskom izložbom i uređenjem kompleksa u stilu bliskom eko-muzeju), te Muzej NOR-a u Visu (smješten u bivšoj austrijskoj tvrđavi »Baterija«, s pripadajućom Titovom spiljom u blizini Žene Glave);
 3. Racionalizacija poslova i izrada prijedloga smanjivanja broja zaposlenih radnika Muzeja za 20 posto, te preraspodjela poslova, eventualna preorijentacija administrativnog osoblja u muzejske tehničare (gdje je ona moguća), i utvrđivanje nove sistematizacije poslova prema važećim zakonima;
 4. Detaljna razrada tematskog koncepta rada (u suradnji s ranije spomenutim institucijama i pojedincima relevantnim za predmet interesa Muzeja), izrada plana prikupljanja nove građe (po zbirinama) u skladu s tematskim konceptom, definiranje ujednačenih i preciznih kriterija prikupljanja – te organizirana akcija otkupa muzejskih predmeta i popunjavanja zbirke Muzeja;
 5. Obrada muzejske građe u skladu s novim konceptom (socijalno-historijskog pristupa temama) i Programom informatizacije (MUGIS-om), što će zahtijevati: sakupljanje relevantne znanstvene literature o predmetu rada Muzeja u muzejskoj biblioteci i upoznavanje kustosa s tom literaturom; suradnju kustosa s voditeljima pojedinih znanstvenih projekata Instituta za suvremenu povijest Hrvatske (i ostalih već nabrojanih instituta) te eventualno uključivanje u istraživanje pojedinih tema; dalje obrazovanje kustosa za upotrebu programa za obradu muzejskih predmeta MODES-a te osposobljavanje u primjeni nekih dodatnih kompjuterskih programa koji mogu biti korisni u njihovu radu i poslovanju Muzeja (npr. D-Base 4, Word, Ventura); i na kraju, inventiranje i upis što većeg broja muzejskih predmeta iz svake zbirke u kompjuter, kako bi se u što kraćem roku dobile kompletne informacije o cjelokupnom postojećem fondusu sadašnjeg MRNH, dovršila njegova kvantitativna analiza po različitim kriterijima identifikacije muzejskih predmeta, te pripremili potrebni podaci za izradu koncepta i scenarija eventualnog i budućeg stalnog postava;
 6. Sređivanje muzejske biblioteke u skladu s Programom jedinstvene obrade bibliotečne građe, koji je izradila NSB u suradnji s Muzejskim dokumentacionim centrom;
 7. Izdavanje 1-2 broja Bulletinu Muzeja, u svrhu informiranja stručne javnosti o provedenim konceptijskim, organizacijskim i strukturalnim promjenama MRNH i programom njegove transformacije;
- Ovakvo naznačen Program rada potrebno je detaljnije razraditi uz

pridruženu financijsku konstrukciju. Smatram da ga stručni i ostali radnici postojećeg MRNH mogu realizirati tijekom godine, uz uvjet da grad Zagreb pokaže interes i razumijevanje za postojanje jedne takve kulturne institucije na svom području, te u dogovoru sa stručnjacima Muzeja namijeni adekvatan prostor za njegovu djelatnost.

Primljeno: 23. 9. 1991.

BILJEŠKE:

1. Prvu i jedinu kvantitativnu analizu građe MRNH po zbirinama izradio je kustos MRNH Andro Purić u »Elaboriranom prijedlogu za promjenu djelatnosti i naziva MRNH«, Zagreb, 1990. Ta analiza, međutim, kronološkom aspektu muzealije daje dominantno značenje, a pri tome ga ne definira jednoobrazno po zbirinama. Neki muzejski predmeti kronološki su određeni vremenom nastanka, dok je kod drugih relevantno samo vrijeme upotrebe. Na taj se način stječe dojam, čak argumentiran brojkama, da se velika većina fundusa Muzeja odnosi na razdoblje 2. svjetskog rata (ili »revolucije«, govoreći starim terminima), odnosno da je to njegovo *jedino* značenje.
2. Andro Purić, Elaborirani prijedlog za promjenu djelatnosti i naziva MRNH, Zagreb, 1990., str. 12.
3. O višeznačnosti muzejskog predmeta govore tekstovi dr. Ive Maroevića: »Predmet muzeologije u okviru teorijske jezgre informacijske znanosti«, *Informatica Museologica* 1.-3., Zagreb, 1984., str. 3.-5., i »Muzejski predmet kao spona između muzeologije i temeljne znanstvene discipline«, *Informatologia Yugoslavica* 18., Zagreb, 1986., str. 27.-33.
4. Prema radu dr. Miroslava Tuđmana: *Struktura kulturne informacije*, Zavod za kulturu Hrvatske, Zagreb, 1986., str. 27.-33., 37.-39. i dalje.
5. »Socijalna historija nije posebna disciplina nego pristup povijesti koji je usmjeren prema spoznaji strukturalnih društvenih procesa. Kao takva ona nužno uključuje i »dogadajnu« historiju... U želji da nadvlada historiju kao nauku isključivo o »pojedinačnom«, »socijalna« historija treba radi strukturiranja svog predmeta pojmove, modele, hipoteze i teorije koje ne može konstruirati samo na temelju povijesnih izvora. Zato se »socijalna« historija okreće prema sociologiji i ekonomiji... Socijalna se historija usredotočuje više na ono što je tipično nego na ono što je pojedinačno u društvu. Ona ne prelazi niti preko pojedinca niti preko događaja, ali ih uključuje u opći društveni aspekt.« Mirjana Gross, *Historijska znanost*, Zagreb 1980., str. 349.
Podrobnije o genezi, određenju i primjeni metoda socijalne historije vidi u nav. djelu M. Gross, u poglavljima »Francuska strukturalna historiografija«, str. 187.-202. i »Na putu prema genetičko-strukturalnoj historiji«, str. 346.-352.
6. Detaljniji pregled tema Muzeja suvremene povijesti iznio je u svom usmenom izlaganju dr. Tonči Šitina na savjetovanju muzealaca u Zagrebu, održanom 10.-12. listopada 1990.
7. Uputa o osnovama za vođenje dokumentacije o predmetima muzejske građe, »Vjesnik RK za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu SRH«, Zagreb, 25. travnja 1989.
8. Klasifikacija muzejskih i galerijskih predmeta po vrstama predmeta, *Muzeologija*, br. 25/1987., str. 44.-63.
9. Za opisani način obrade muzejskih predmeta, sadašnji je MRNH solidno opremljen sa 3 računala, i to: PCXT (Acer 710), PC AT – 286, PC AT – 386, te 3 štampača od kojih je jedan laserski.
10. *Exploring Museums* – London, (Simon Olding: A Museums Associated Guide), London, 1989.
11. *International Directory of Arts*, 1987/88, 18 Edition
12. *Exploring Museums...*

SUMMARY

The Transformation of the Museum of Revolution of Croatian People on the Principles of Social History

By Dubravka Peić

The author reflects upon the transformation of the concept of the Museum of Revolution of Croatian People on the principles of social history, the consequent introduction of some topics of recent Croatian history and the reinterpretation of the possessions. Next the author proposes the structure of the museum, the programme of acquisition of new material, computerization, as well as the programme and organization of activities. Since the museum has to leave its premises, the author stresses the importance of the proper choice of new premisses and their adaptation to the particular requirements of the museum.